

VIV GROSOP

Älä

HEITTÄYDY

JUNAN

ALLE

ja muita elämänoppeja

VENÄLÄISISTÄ KLASSIKOISTA

JOHDANTO

*”Klassikko on kirja, jota ihmiset ylistävät
mutta jota he eivät lue.”*

MARK TWAIN

Kaikenlaisia leivonnaisia inhonnut Tolstoi ei kuulunut niihin sietämättömiin ihmisiin, jotka liihottelevat elämän läpi vailla turhaumia ja ahdistusta. Lohdullista kyllä, hän ponnisteli ymmärtääkseen, miksi elämä tuntui ajoittain tavattoman raskaalta, vaikka mitään pahaa ei olisi tapahtunut. Hänen myötätuntonsa ihmisen tuskaa kohtaan tuntuu jollain tapaa hämmästyttävältä, koska hän eli luostarimaista elämää eikä juuri sallinut itselleen nautintoja. Toisin kuin meistä useimmilla, hänellä oikeasti oli hyvin vähän aihetta itsesytyksiin. Tolstoi ei todellakaan ollut mikään mässäilijätyyppi. Hän söi kakkua vain perheenjäsenten syntymäpäivillä, ja silloinkin hänelle kelpasi ainoastaan hänen vaimonsa leipoma Anke-kakku, hapan sitruunapiiras, joka oli saanut nimensä heidän perhelääkärinsä mukaan. Enimmäkseen hän söi yksinkertaisesti ja yksitoikkoisesti. Eräs Tolstoi-museon tutkijoista löysi hänen tilaltaan Jasnaja Poljanasta hiljattain todisteita siitä, että hän söi vuorotellen viittätoista kananmunapitoista lempiruokaansa, kuten tillillä höystettyä munakokkeliä ja munia herneiden kera. Hän ei

juonut alkoholia. Hän ei syönyt lihaa. Ja silti hän tunsu usein olevansa kauhea ihminen.

Kenties tämän piinaavan ajattelutavan vuoksi Tolstoi kirjoitti elämäntaito-oppaita jo 1900-luvun alussa, kauan ennen tämän genren suosiota. Ne olivat täynnä inspiroivia miete-lauseita, jollaisia me olemme tottuneet näkemään jääkaappi-magneeteissa ja mindfulness-retriittien mainoksissa. Jotkin lauseista ovat sitaatteja hänen omista teksteistään:

*Heräämme todella eloon sisimmässämme vain silloin,
kun elämme muita varten.*

*Jos rikas mies pyrkii olemaan todella armelias, hän antaa pois
kaiken varallisuutensa niin pian kuin mahdollista.*

*Työ itsessään ei ole hyve,
mutta se on hyveellisen elämän olennainen edellytys.*

Muut viisaudet ovat häntä innoittaneilta kirjailijoilta ja ajat-telijoilta, kuten Rousseaulta, Plutarkhokselta, Pascalilta, Epiktetokselta, Marcus Aureliukselta, Emersonilta, John Ruskinilta ja Henry David Thoreaulta. Mukana on myös lainauksia Talmudista ja Raamatusta. Tolstoin puolustuk-seksi on sanottava, että hänen toimittamansa mietelause-kokoelmat ovat erittäin vakavamielisiä ja hyvää tarkoittavia. Niiden sävy on rauhoittava, kiehtova ja usein tahattoman huvittava: ”Jos olet lihallisten halujen vallassa ja häkeltynyt niistä, joudut hiipivän kärsimyksen pauloihin.” – Buddha-lainen viisaus. (Minä sanoisin, että anna palaa ja sure pauloja myöhemmin.)

Monet noista mietelauseista ovat suoranaudessa ristiriidassa nykyajan self help -tohinan kanssa, joka rohkaisee meitä omistautumaan kiihkeästi itsemme rakastamiselle tai vähintäänkin hankkiutumaan eroon itseinhosta. Tolstoi opettaa toisin. Ylpeys itsestä ja itsensä rakastaminen ovat väärin; ja jos meidän jotakuta tulee vihata, niin itseämme. (Eräässä hänen opuksistaan sanotaan kirjaimellisesti näin. Tämä asenne on hyvin tyypillinen Tolstoille, jolle oli vastenmielistä tehdä mitään miellyttävää, helppoa tai hauskaa.) Tolstoi määrää elämään äärimmäisen askeettista elämää, jossa himot ja halut ovat erityisen vaarallisia ja ylensyönti on syntiä, koska se merkitsee itsekunnioituksen puutetta. Tässä vielä joku-
nen päivän mietelause *Put žizni* (Elämäntie) -kokoelmasta. 4. kesäkuuta: ”Koska kristinuskosta on tullut kieroutunutta, elämme nyt elämää, joka on pahempaa kuin pakanalla.” Jotkin hänen ukaaseistaan ovat piinallisen arvoituksellisia. 27. lokakuuta: ”Valo pysyy valona, vaikka sokea mies ei pystykään näkemään sitä.” Ja kaikki naiseen liittyvä on yleensä kielteistä, kuten 2. kesäkuuta: ”Naisella on suuri vastuu: synnyttää. Mutta hän ei synnytä ajatuksia – se on miesten vastuulla.”

Tolstoi näki nämä sitaatit kriisiaikojen ”parhaiden kirjoittajien piiriin” elämänohjeina, jotka johtaisivat pelastukseen. Lainatakseni Roger Cockrellia, *Put žiznin* viimeisimmän englanninnoksen kääntäjää, Tolstoin yleinen päämäärä on ”patistaa meitä kaikkia kehittämään itseämme hellittämättä ja vaivojamme säästämättä”. En suinkaan sano, että Tolstoi olisi Oprah Winfrey, jolla on parta. (Tai sanonpas sitenkin. Ja heitä kahta on joka tapauksessa hauska kuvitella yhdessä.) Mutta Tolstoilla oli kyky ajatella tavalla, josta

tulisi vuosisata myöhemmin suunnattoman suosittu. Ja hän oli syvästi vakuuttunut siitä, että ainoa tapa taistella nykyelämän paineita vastaan oli määritellä oikeat elämänohjeet ja soveltaa niitä itseen. Tässä minun kirjassani on sama perusajatus, ja pyrin tuomaan julki Tolstoin Oprah-puolta. Sitä Tolstoi olisi halunnut. Ole hyvä ja vältä ylensyöntiä lukiessasi tätä kirjaa. Siitä ei pitäisi kumpikaan, ei Oprah eikä Tolstoi.

Myönnettäköön, etteivät venäläiset klassikot tule ensimmäiseksi mieleen, kun etsii vinkkejä onnellisempaan elämään. Venäläinen kirjallisuushan on täynnä synkkiä ihmisiä, jotka ihmettelevät, miten he ovat päätyneet hirvittävään ahdinkoonsa, ja jotka tähyilevät epätoivoisina jotakuta, jota syyttää. Sitten he kuitenkin tajuavat olleensa alusta pitäen oikeassa: elämä on todellakin erittäin epämukavaa ja ärsyttävää, ja me kaikki vain odotamme kuolemaa. Mutta venäläiset klassikot myös opettavat meille sen ratkaisevan tärkeän seikan, että elämästä voi selvitä hengissä. Ja että se on ihanaa ja siitä voi nauttia.

Siinä kun Tolstoi etsi aikoinaan vastauksia opettavaisesta filosofiasta ja uskonnollisista teksteistä, monet meistä etsivät lohtua lukemalla muiden elämästä joko kauno- tai tietokirjoista. *Put ziznin* ytimekkäät mietelauseet ovat hyödyllisiä, inspiroivia ja joskus jopa elämää muuttavia, mutta oikeasti meitä muuttavat ihmisinä kirjallisuuden mestariteokset, jotka avaavat meille muiden sielunelämää ja paljastavat yhteisen inhimillisyytemme. Nämä teokset sallivat meidän kuvitella eri versioita itsestämme, vaikka emme tappaisikaan vanhoja eukkoja (*Rikos ja rangaistus*), haastelisi ystävällisesti Saatanan kanssa puiston penkillä (*Saatana saappuu Mosko-*

vaan) tai heittäytyisi junan alle (*Anna Karenina*). Varoitus: kirjassani saattaa olla juonipaljastuksia, mutta saan sen varmaankin anteeksi, sillä useimmat esitellyistä teoksista on julkaistu reilusti yli sata vuotta sitten.

Ei ole yllätys, ettei Tolstoi itse ammentanut elämäntaito-oppaisiinsa ohjeita fiktiosta. Emme voi odottaa Tolstoin myöntävän romaanien hyödyllisyyttä. Elämänsä ehtopuolella hän koki valtavan hengellisen kriisin ja miltei kielsi *Anna Kareninan* ja *Sodan ja rauhan* pitäen niitä syntisen, huikelevaisen houkan teoksina. Eipä ihme, että hän kääntyi Raamatun puoleen. Mutta minä olen päätenyt päinvastaiseen tulokseen kuin Tolstoi. Filosofisilla ja uskonnollisilla teoksilla on varmasti sijansa. Ja kreikkalaisten elämäntaito-aforismeista saa aina lohtua. Mutta juuri kirjallisuus (niin romaanit, näytelmät kuin runot) auttaa meitä todella näkemään, keitä olemme, ja mikä kenties vielä tärkeämpää – keitä emme tahdo olla.

Ensin kuitenkin tärkeä vastuuvapausilmoitus. Tämä ei ole älyllinen kirja, ei perustutkimusta eikä akateeminen oppinnäyte venäläisestä kirjallisuudesta. Tämän ei ole tarkoitus olla viimeinen sana venäläisen kirjallisuuden tulkitsemisesta. Alaviitteitä ei ole, vaikka olenkin yrittänyt tehdä mahdollisimman selväksi, mistä lainaukset ovat peräisin, ja kirjan lopussa on yksityiskohtainen lukulista. Tämä on elämästäselviytymisopas, joka hyödyntää joitakin suurista klassikoista löytyviä vihjeitä. Omassa kirjassani tutkin niitä vastauksia, joita nämä kirjailijat löysivät elämän suuriin ja pieniin kysymyksiin. Samalla tämä on rakkauskirje eräille lempikirjoilleni, jotka yhdessä vaiheessa auttoivat minua löytämään identiteettini ja kannattelivat minua, kun hukka-

sin sen taas. Lisäksi kirja pohtii elämänvaiheita, joissa tulee käyttäytyneeksi kuin idiootti. Minulla on jostain syystä ollut sellaisia huomattavan taajaan, eivätkä ne näytä vähenevän vanhetessani.

Venäläinen kirjallisuus ansaitsee lisää rakkauskirjeitä tottaisilta idiooteilta. Se on kuulunut liian pitkään hyvin älykäsille ihmisille, jotka tahtovat omia sen. Ei kerta kaikkiaan pidä paikkaansa, että lukeakseen venäläisiä klassikoita on oltava jonkinlaisen asiaan vihkiytyneiden salaseuran jäsen. Sinun ei todellakaan tarvitse osata yhtään venäjää tai suunnitella venäjän opintoja, vaikka juuri pakkomielle venäjän opiskeluun sysäsi minut näiden kirjojen pariin. Sinun ei edes tarvitse tietää mitään Venäjän historiasta, vaikka varmasti opitkin siitä samalla paljon. Eikä sinun tarvitse hätäillä, onko sinulla oikea käännös. Tai missaatko koko pointin. Tai pitääkö sinun istua samovaarin vieressä. Tämä kirja on helposti lähestyttävä meille kaikille.

Minä olen venäjän kielen maisteri ja käytin paljon aikaa sujuvan venäjän opetteluun, mikä vaati sekä rautaista itsekuria että Zubrówka-vodkaa. Mutta edes kaiken sen jälkeen en ole asiantuntija. Olen kompuroiva amatööri, joka tahtoo rohkaista muita kompuroivia amatöörejä. Venäläiset klassikot ovat suoneet minulle paljon iloa ja toivoa, mitä en olisi ikinä osannut odottaa ja mikä hämmästyttää minua loputtomiin, sillä lapsuudenkodissani ei todellakaan ollut tapana istua pohdiskelemassa tyyliin ”Mutta mitä luulet, eikö *Sodan ja rauhan* Nikolain olisi sittenkin ollut parempi naida Sonja?” (Siis oikeasti, kuka tahtois elää sellaisessa huushollisissa?) Sen olen venäläisistä klassikoista oppinut, ettei niitä tarvitse pelätä. Eikä niitä taatusti tarvitse pitää ainutlaatuisen

vakavina ja akateemisina, toisin sanoen pölyisinä ja tylsinä. Sitähän nämä määreet käytännössä tarkoittavat.

On aika heittää romukoppaan kaikki näihin teoksiin liittyvät epäilykset ja jalustalle nostaminen, hienostelu ja teeskentely. Tämä kirja on ylistys omaehtoiselle lukemiselle, joka on aina mitä henkilökohtaisin asia, ja sille, että annat itsellesi luvan lukea haluamallasi tavalla, tuntematta, että joku muu tietää aina enemmän kuin sinä tai ettet oikeasti tajua lukemaasi. Oma tulkintasi on aina oikea. Ja kuule: jos nämä klassikot tuntuvat kokonaisina liian isolta palalta, lue niistä mieleisiäsi pätkiä. Älä pelkää jättää kirjoja kesken tai palata niihin vuosia myöhemmin. Lue niitä hitaasti, stressaamatta siitä, ymmärrätkö jokaisen yksityiskohdan. Lue niitä sängyssä, lue niitä bussissa, lue niitä paikassa, jota Vladimir Putin kutsuisi huussiksi. (Hän piti kerran unohtumattoman puheen, jossa vakuutti kansalleen, että Venäjän viholliset eivät olleet turvassa missään, eivät edes huussissa. Sulkeudu mahdollisimman turvalliseen huussiin, josta Putin ei voi tietää, ja hemmottele itseäsi muutamalla sivulla *Kolmea sisarta*.)

Tarkastelen kirjassani joitakin elämäni vaikeimpia hetkiä näiden yhdentoista klassisen venäläisteoksen valossa ja lisäksi kerron esimerkkejä niiden kirjoittajien elämästä. Usein se, minkä puolesta kirjailijat näyttävät puhuvan kirjoissaan, ei tunnu sopivan yhteen heidän omien elämänvaiheidensa kanssa. Tolstoi on tästä klassinen esimerkki. Monet *Anna Kareninan* ja *Sodan ja rauhan* ristiriitaisuudet, nyanssit ja koukerot voidaan selittää Tolstoin myöhemmällä hengellisellä romahduksella. Kirjoittaessaan nämä kirjat Tolstoi suhtautui henkilöihinsä erittäin myötätuntoisesti ja näytti totuuden heidän elämästään ja tunteistaan. Myöhemmin hän

murehti, oliko se ollut ajan tuhlausta, ja lakkasi kirjoittamasta sellaisia romaaneja. Tieto hänen sisäisistä ristiriidoistaan tekee näistä kirjoista vielä monimerkityksisempiä.

Minua on aina askarruttanut kirjailijan elämän, lukijan elämän ja tekstin itsensä välinen aukko. Lukijalle ja kirjailijalle on yhteistä, että he molemmat ovat todellisia ja kumpikin elää ihmisen elämää. He tietävät, miten vaikeaa elämä voi olla. Ja he tietävät, että on miltei mahdotonta ilmaista inhimillisiä kokemuksia täsmällisesti, elävästi ja uskottavasti. Silti nämä kaksi ihmistä kohtaavat toisensa kirjan sivuilla tarinan ansiosta. Tarina toimii inhimillisen kokemuksen sijaisena. Se on uskottelua, se on kuvittelua. Kirjailijan ja lukijan välisen sopimuksen mukaan kirjailija sitoutuu siihen, että hän saa lukijan uskomaan tämän keksityn tarinan. Ja saman sopimuksen perusteella nämä kaksi ihmistä ”keskustelevat” yhteisymmärryksessä ihmiselämästä. Tämä erikoinen sopimus toteutuu erityisen väkevästi venäläisessä kirjallisuudessa.

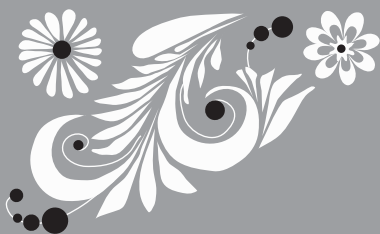
Olen kiinnostunut siitä, mitä nämä kirjat voivat opettaa meille elämästä ilman, että meidän tarvitsee oikeasti elää niissä kuvattuja asioita. Romaanit ovat keino mennä toisten ihmisten nahkoihin, tuomita heitä, antaa heille anteeksi ja ymmärtää heitä. Ne näyttävät meille sekä sen, miten pitää elää, että sen, miten ei pidä elää. Itse asiassa ne ovat usein parempia jälkimmäisessä. Kuten monet kriitikot ovat todenneet, *Anna Kareninan* ensimmäiset rivit (”Kaikki onnelliset perheet muistuttavat toisiaan, jokainen onneton perhe on onneton omalla tavallaan.”) ovat ikimuistoiset ja hienosti muotoillut. Mutta romaanissa ei oikeastaan todisteta, että väite pitää paikkansa. Romaanissa itsessään ei ole onnelli-

sia perheitä. Jos Tolstoi tahtois näyttää meille sellaisen, hän voisi tehdä niin. Mutta hän ei tahdo. Sen sijaan hän näyttää meille koko joukon onnettomia perheitä, joilla on ironista kyllä paljon yhteistä: kyvyttömyys kommunikoida, alituinen taipumus ajatella, että jollakulla muulla on jotain parempaa kuin itsellä, kalvava tunne, että elämässä täytyy olla jotain enemmän kuin tämä. Jos Tolstoi jotain opettaa, niin sen, miten ei tule elää. Nämä ovat toisinaan pikemminkin varoitavia tarinoita kuin elämänohjeita. Ehkä varoittaminen on realistisempaa ja painuu paremmin mieleen, ja siksi se on hyödyllisempää kuin mikään elämäntaito-opas.

Koska elämä ei ole yksinkertaista, kuten ei venäläinen kirjallisuuskään, tämän kirjan yksitoista klassikkoa edustavat useaa lajityyppiä. Monia ei lasketa romaaneiksi. Puškinin *Jevgeni Onegin* on romaani runomuodossa; Ahmatovan *Requiem* on kymmenen runon runoelma, Tšehovin *Kolme sisarta* on näytelmä, kuten myös Turgenevin *Kuukausi maalla*. Gogol saattaisi jopa väittää *Kuolleita sieluja* eeppiseksi runoksi. (Mitä se ei muuten ole, vaan selkeästi romaani.) Joten sanotaan vaikka niin, että tämä kirja käsittelee enimmäkseen fiktiivisiä maailmoja ja tarkemmin sanottuna aikansa klassikoita ja sitä, mitä opetettavaa niillä on meille elämästä kaikkina aikoina.

Olisin voinut valita tähän monia muitakin teoksia. Jouduin kuitenkin jättämään pois paljon hienoja hengentuotteita (Dostojevskin *Karamazovien veljekset*, Lermontovin *Aikamme sankarin*, Marina Tsvetajevan runoutta), jotta kirjani ei paisunut *Sodan ja rauhan* mittaiseksi. Pahoitteluni niille russofiileille, joiden suosikit eivät ole mukana. Yksi teoksista, joiden eniten toivoisin olevan joukon jatkona, on ehdottomasti

Gogolin novelli ”Päälystakki”. Sen juonessa on mielestäni venäläisen kirjallisuuden syvin olemus pähkinänkuoressa. ”Päälystakki” kertoo vähäpätöisestä puhtaaksikirjoittajasta, joka säästää rahaa uuteen päälystakkiin. Hän säästää kauan. Hyvin kauan. Kun hän vihdoin saa uuden päälystakkinsa rääteliltä, se varastetaan häneltä samana päivänä. Pian sen jälkeen hän sairastuu ja kuolee. Siinäpä venäläisen kirjallisuuden käsitys elämänohjeesta. Sinua on varoitettu.

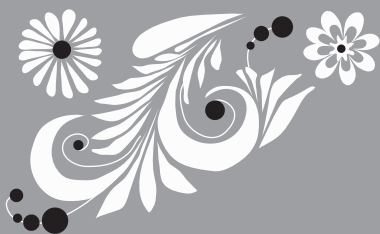
1.

**KUINKA TUTUSTUA
TODELLISEEN ITSEESI:**

Leo Tolstoin *Anna Karenina*

Tai: Älä heittäydy junan alle

2.

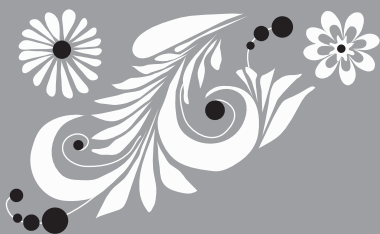

**KUINKA HYVÄKSYÄ SE,
MITÄ ELÄMÄ HEITTÄÄ
ETEESI:**

Boris Pasternakin *Tohtori Živago*

Tai: Älä jätä vaimoasi,
kun hän on raskaana

3.

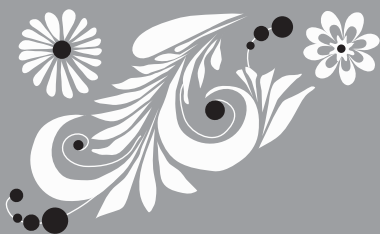

**KUINKA OLLA
OPTIMISTINEN
EPÄTOIVOISESSA
TILANTEESSA:**

Anna Ahmatovan Requiem

*Tai: Älä käytä puristavia kenkiä
vankilavierailuilla*

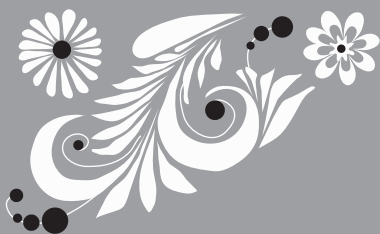
4.

**KUINKA SELVIYTYÄ
YKSIPUOLISESTA
RAKKAUDESTA:**

Ivan Turgenevin *Kuukausi maalla*

Tai: Älä rakastu parhaan ystäväsi
vaimoon

5.

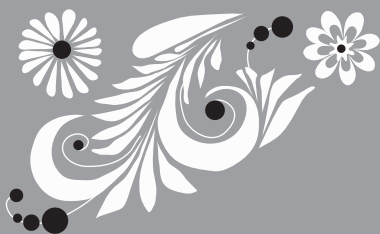

**KUINKA OLLA
OLEMATTA ITSESI PAHIN
VIHOLLINEN:**

*Aleksandr Puškinin *Jevgeni Onegin**

*Tai: Älä tapa parasta ystävääsi
kaksintaistelussa*

6.

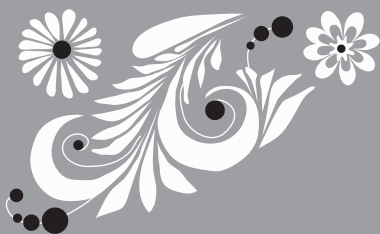

KUINKA RATKAISTA SISÄINEN RISTIRIITA:

Fjodor Dostojevskin
Rikos ja rangaistus

*Tai: Älä tapa vanhoja naisia
rahasta*

7.

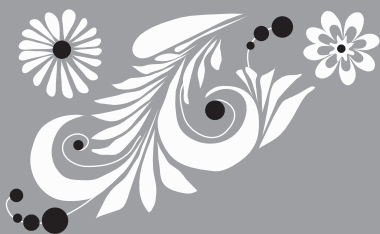

**KUINKA ELÄÄ TUNTEEN
KANSSA, ETTÄ RUOHO
ON AINA VIHREÄMPÄÄ
TOISELLA PUOLELLA:**

Anton Tšehovin Kolme sisarta

*Tai: Älä jauha koko ajan
Moskovasta*

8.

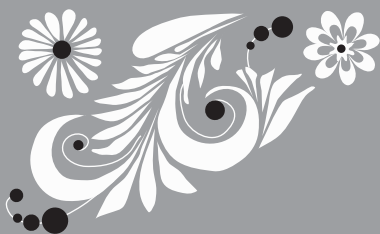

**KUINKA JAKSAA
ETEENPÄIN, KUN KAIKKI
MENEE PIELEEN:**

Aleksandr Solženitsynin
Ivan Denisovitšin päivä

Tai: Älä unohda viedä lusikkaa
vankilaan

9.

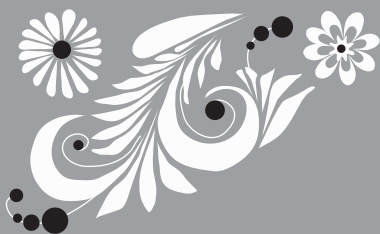

KUINKA VAALIA HUUMORIA ELÄMÄSSÄ:

Mihail Bulgakovin
Saatana saapuu Moskovaan

*Tai: Älä jää raitiovaunun alle
puhuttuasi Saatanan kanssa*

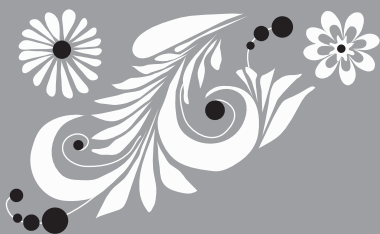
10.

KUINKA VÄLTTÄÄ TEKOPYHYTTÄ:

Nikolai Gogolin *Kuolleet sielut*

Tai: Älä osta olemattomia maaorjia
halutessasi rikastua nopeasti

11.

**MISTÄ TIETÄÄ,
MIKÄ ELÄMÄSSÄ
ON TÄRKEÄÄ:**

Leo Tolstoin Sota ja rauha

*Tai: Älä yritä tappaa
Napoleonina*

Mitä on
hyvä elämä?

Entä jos en saa
vastarakkautta?

Onko kaikki pelkkää sattumaa?

Elämäntaito-oppaat eivät aina osaa vastata tärkeisiin kysymyksiin, mutta Venäjän kirjallisuuden mestariteokset osaavat. Ne avaavat ihmisen sielunelämää ja paljastavat yhteisen inhimillisyytemme osuvasti ja ajankohtaisesti.

Älä heittäydy junan alle -kirja sallii lukijan kuvitella itsestään eri versioita, vaikka hän ei tappaisikaan vanhoja eukkoja (*Rikos ja rangaistus*), juttelisi Saatanan kanssa puiston penkillä (*Saatana saapuu Moskovaan*) tai heittäytyisi junan alle (*Anna Karenina*). Mestariteokset saavat pohtimaan elämän monimuotoisuutta sekä muun muassa sitä, miksi nauris on mehevempi toisen kädessä.

Yksitoista klassikkoa ja kirjailija Viv Groskopin Venäjän-kokemukset yhdistyvät säkenöiväksi paketiksi, joka antaa tilaa arvioida, keitä me olemme – ja keitä emme tahdo olla.

Isbn 978-952-300-530-3

9 789523 005303